

ӘДӘБИЙЯТ ВӘ ИНЧӘСӘНӘТ

Азәрбайчан Совет Язычылары Иттифагы вә Азәрбайчан ССР Мәдәният Назирийинин органы

№ 4 (894)

Базар 27 январ 1957-чи ил

Гыймети 40 гәпик

27 ЯНВАР 1957-ЧИ ИЛ, № 4 (894)

ЭДӘБИЙЯТ В...

М. Элизбәйов адына Азәрбайчан Дөвләт драм театрында

«Пәри Чаду»

«Пәри Чаду» яныз һагвердиев ярадычылыгынын дейил, классик Азәрбайчан драматургиясынын гыймәтли сәнәт эсәрләrinde birepidir. O, ингилабдан әввал ва сонра һәмишә сәһнәдә мұваффәгийәттә кетмиш, инсаны севиндирән, кәдәрләндирән, гәзәбләндирән, дүшүндүрән ғүксәк драматик мұнагашасы, динамик әһвалилары вә камыл хәрактерләрилә тамашачылары рәгбәтиниң газамышыдыр.

Бунунда белә бу әсәрин атрафында гызыны мұбаһиселәр дә кетмишdir. Мұбаһисаларә п'есин иккى чәбәти: биринчи, Иблис, Шамама гары, очинә кими шәртилекләр: иккичи, Фачиәнин экспозиция мәйніләти дашиян прологунда дәрвишин сабр атмәйә чагырышы сабәб олмушдур. Вулгар сосялекия чабиәспидән чыхыш әдән тәнгидчиләр Иблис, Шамама гары, очинә кими шәртилекләрин п'еса дахил әдилмәсни мөвнүмат адзандырыб, онун зәрәрли олдуғуну субута چалышмыш, һәтта бир заман онун сәһнәдән кетүрүлмәсни белә тәләб атмишләр. Онлар унудурдулар ки, Пәлис, Шамама гары вә очинә сурәтләринин п'еса дахил әдилмәсни мөвнүмат дениз, бәдии ярадычылытда бир васитә кими истифада әдилен шәртилекләр. Инсаны письола чекән шәр гүввәләри тәмсели кими берләмиш бу шәртилекләр мөвнүмат адзандыраг олмаз. Дүвя драматургиясынын шаһ әсәрләринде олан «Намлет» вә «Магбет» п'есләrinde дә бунлара бәнзәр шәртилекләр вардыр. Аңчаг бунун учун адабийят тарихинде һеч бир вахт Шекспири мөвнүму фикирләр яймагда тагсырланырмашылар.

Мөвзүү, мәзмуну вә хәрактерләри әтибарыла «Пәри Чаду» реал әсәрdir. Бурадакы образларын сәчиийәси, арзу вә истиләр, әтираз вә шикайтләри тамамилә реал, тамамилә һәтилдир. Халг нағыларымыздан кәлән фантастик үнсүрләр вә шәртилекләр п'есин реализминиң һеч дә занфләтүй.

Мұбаһисай сабәб олан иккичи чәбәтә кездеше, ачыг демәк лазының ки, бурада мүәйянән гәдәр һәнгигәт вардыр. Мүэллиғин шәр гүввәләре гарышы гойдугу Дәрвишин сөзләрindә сабр атмәк, зұлма мұгавиимәт көстәрмәмәк кими зәрәрләп, мүчәррәз фәлсафәй көрүшә бир гәдәр менил вардыр.

Лакин «Пәри Чаду»ны яныз Дәрвишин дәлләрдән әсасланараг, гыймәтләндirmәп яныш оларды. Белә ки, Гурбан ез хөшбәхтләйини варлы бир гадына әр олмада ахтарырды. Лакин бу арзу олту мәнәв атди. Демәк, инсан вә хөшбәхтләйини ез элинин эмәйинде ахтармалыдыр. «Пәри Чаду»ның дүшүндүрән об'ектив тә'сир ишләши. Гадиәләшүү өзү тә'сирләрде аның дәрвишин Пәрийә дедиши ахлаг дәрси онун ядига белә дүшмүр.

Элизбайов адына Азәрбайчан Дөвләт Драм Театрының «Пәри Чаду» п'есини тамаша тоймасыны алтышламат лазының. Чүкүк театрның колективи п'есин үзәрindә бейүк һәвәс вә мәнәббәттә ишләшишdir.

Дөгрүдүр, тамашаның гурулшуу ени деңгизdir, лакин бу гурулшуу бәрпа атмәк учун режиссер (п'есин гурулшууну эмәкдар ичәсәнәт хадими Ә. Шәрифов вермишdir) сәмәрәли ярадычылыг иши апардыры үчүн, онун һагтында ени гурулшыларының даңышмаг олар.

Ш'есин гурулшуунун яхши чәбәти һәр шейдән әввал ондан ишарәтдир ки, режиссер чох һагды олараг, әсас диггәти чанлы письоларын тален үзәрindә гурулмуш реал сәһнәләрин габарыг чыхмасына вермишdir. Одур ки, тамашачыны ән чох шәрти әпизодлар дейил, чанлы инсан образларының фачиәси, дәрди вә кәдәри марагандырыр.

Лакин көстәрмәк лазының ки, бәзән шәрти әпизодларын висбетән габарыг чыхмасы п'есин реализмии даһа дәрinden ачылмасына мәне олур. Буна көрә тамашаның гурулшуу үзәрindә режиссер ишини һәләлик битмиш несаб атмәк олмаз. Шәрти әпизодлары иккичи плана кечирмәк, п'есин реализмии, нәчип бәшәри мотивләрини осл мәйніләтини ачыб тамашачы даһа айдын чатдырмаг учун режиссер ишини давам әтдирмәк лазының.

Нәмчинин тамашаның сонунда Гурбаның саг гадмасы илә разылашмаг олмур.

Әсәрин әсас мұнагишә хәтти Гурбаның фачиәси үзәрindә гурулмушдур. О, һәм ез сәһнәләрү үзүндән, һәм дә һадисәләрин мәнитиги инкишафы нәтижесинде мүтләг мәнін олмацыдыр. Тамашада Гурбаның таленин намәлүм гадмасы п'есин мұнагишә хәттинин дахили вәйдәтина һәләл көтирмір.

Тамашаның мұваффәгийәтini һәләдән башлыча шарт актёр коллективинин биркө вә кезәл оюнудур. Чевик ансамбл ярандыры учун һеч кес яныз озу учун обнамайыр, һамы бир-биринин оюнуну тамамлайыр.

Айры-айры актёрларының оюнuna кәлдикда, биринчи яевбәдә Гурбан образының үзәрindә даянмаг лазының. Гурбан олдугча мүрәккәб сурәтдир. Ағыр зәймәт, йохсул һәят Гурбаны дәмир мәнкәнә кими сыйыр, о, прадәсинин сұканыны виерәрәк, һәят дәнисинде бапт алыб кедир, кур дадалар оны фәлакәтдән фәлакәтә атыр вә наһайәт яәбиән әдир. Гурбан писан кими яшамаг истәйләр, лакин бу яшайышын болуну билмир. Әслинде яшадыры чаминиәттә оның учун белә бир йол йохдур вә ола билемәди. О, даим руһи әзаблар кечирир, кай рәймидил бир адама, кай да аңчаг вә шәхси хөшбәхтлійини күдән бир худиесендә чөврилир. Гурбан хөшбәхтлик арзусу илә чырпыныры. Лакин нә ез әвинде, нә һафзәнин әвинде, нә дә Пәринин янында хөшбәхт ола билми. Республиканың халг артисти Рза Әғанлы бу сурәттә олтун мүрәккәб вә зиддийәтли чәбәтләрилә чанландырыр. Онуң яратдыры образ сада вә шиандырычыдыр. Биз она тез-тез гәзбеленсәк дә, душдүйү вәзиийәтә дә дәрinden ачыбырыг. Бу исә о демәкдир ки, Әғанлы ез ролуну мәһәрәтлә ярада билир.

Әмәкдар артисты Мәһлүгә Садыгова да вә ғөйрәманының сәһнәдә эйни сәмимийәтлә чанландырыр. М. Садыгова—Сәлимә вә фалы йолдаш, кезәл инсан вә бәдбәхт гадының. О, ез тәбии һәйәчан вә изтираблары илә тамашачыларының тә'сир атди, онларын рәгбәтини газаны.

Шамама гары сурәттән тәчрүбәли ифа-чыларынан олан халг артисты Ева Оленская һәмишә олдуғу кими, бу чөтин ролу ена дә езүнә мәхсус сәнэткарлыгы обнайыр.

Тамашаның ән биткүн сәһнә образларында бирниң да халг артисткасы Фатма Гәдриин яратдыры һафизә ханым образында. Ә. һагвердиев драматургиясының ифши әтдийи зәнкин мүлкәдар образлары галлересында һафизә ханымын хүсуси ери вардыр. О, истиスマрчы мүлкәдарлыгын ийрәнч сүфәтләрни вузунда чәмләшидән, үмүмиләширилмиш образында.

Ф. Гәдри өз гөйрәманының мәңа үмүмиләширилмиш бир образ кими ярадараг мүлкәдарлыгын бүтүн әйбәчәрлекләрни ифши әдир, тамашачыларын үрәйнинде она гарышы һәдесиз кин вә инфрәт докурур. Фатма Гәдри—һафизә ханым гәлбинде зәрә гәзәрән һисси олмайын бир зүлмәкар, бәшәри севкидән узаг, әтирас душкүнү вә гәдәр бир гадыны.

Пәри Чаду ролуну ифа әдән эмәкдар артистка Лейла Бадирбәйлиниң оюнун бутунлукда тәгдирә лайигдир. Мешәдә чәрәян әдән әпизодларда артистка гәйрәмләнүүн характерине даһа дәрinden кирир, ону сәһнәдә мүэллиғин фикрине үйгүн шәкилдә—романтик бояларла прадыр. Лакин тамашаның прологунда Пәринин дахили изтирабларының тәбии верә билмир, бәзән онун һәрәкәтләри сүн'и тә'сир бағышлайыр. Аңчаг биз инанырыг ки, Л. Бадирбәйли өз ролунун үзәриндә ишләмәйи давам әтдирсе, бу гусуру арадан галдыра биләр.

Республиканың халг артисти Әли Гурбанов Нияз ролуну яныз она хас олар фәрди бояларла, тәкәрәр әдилмәз сәнэткарлыгыла ифа әдир. Чох сәрбәст ойнадыры бу кичик образы о, поэтик ғүксәклийә галдырараг, тәбии вә сәмими һәрәкәтләрилә тамашачылары һайран әдир.

Республиканың халг артистләри Вәлиханлының (Әмраһ) вә Ф. һафыеваның (Саяж) оюнларында ишкә юмор яхши тә'сир бағышлайыр.

Дәрвиш образыны эмәкдар артист Һ. Гафазлы һәкиманә бир образ кими мәнәндиштәр.

«Пәри Чаду» п'есинде актёр коллективтән белә мұваффәгийәтлә чыхыш этмәсі көстәрир ки, бизиз, ән яхши актёрларымыз классик драматургиямызын энәнәләри эсасында тәрбийәләниб етишишләр. Онлар бу кезәл әнәнәләри ардычыл суротда давам әтдирмәлиләрләр.

Халг артисти Н. Фәтуллаевин зәнкин бәдии тәртибаты, омәкдар ишчесәнәт хадими И. Ахундовун кейим аскылары, Н. Фәтуллаевин мусиги тәртибаты сәһнәдә чәрәян әдән һадисәләрин, һәмчинин образларын характерине таҗамилә үйгүн көлир, һәм драматургун, һәм да гурулшуу режиссоруң ниййәтини ачылмасына көмәк әдир.

«Шейх Сән'ан» тамашасының мұваффәгийәттән олар «Пәри Чаду» п'есинин дә тамашачылар тәрәфиндән сәмими гарышланмасы бир даһа субут әдир ки, театрның классик Азәрбайчан драматургиясының ән яхши нұмунәләрини тамашачыларының көстәрмәк сәһесинде зәнкин тәчрүбәйә малиләр. Театр бу тәчрүбәдән көләчәкдә дә истифадә әтмәлиләр.

Аббас ЗАМАНОВ.